

dr hab. Paweł Szerszeń
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej
Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Katarzyny Gołaszewskiej *Die Metapher der wirtschaftsdeutschen Diskurse. Eine linguistische Analyse (Metafora w niemieckim dyskursie o ekonomii i gospodarce. Analiza językowa)*

W przedłożonej do oceny pracy jej Autorka, Pani magister Katarzyna Gołaszewska, stawia sobie za cel przeprowadzenie analizy językowej metafory w niemieckim dyskursie o ekonomii i gospodarce. Manuskrypt wraz ze spisem treści i wykazem bibliograficznym liczy niespełna 300 stron, z czego tekst właściwy obejmuje ponad 200 stron dysertacji. Na stronach 201-299 umieszczono obszerny, liczący blisko 70 stron aneks, obejmujący spis 564 przeanalizowanych jednostek wyrażeniowych, głównie zdań, obszerny spis bibliografii, w tym pozycji w formie drukowanej i internetowej, streszczenie w języku polskim, a także spisy rysunków i tabel.

Już na wstępie należy podkreślić, że – wedle piszącego te słowa – przedłożona praca stanowi przykład wnikliwej i skrupulatnie zaplanowanej analizy lingwistycznej starannie skonstruowanego materiału korpusowego oraz to, że założone przez jej Autorkę cele zostały osiągnięte. W mojej recenzji odnoszę się do treści i układu pracy, jej założeń teoretycznych i wykorzystywanej metody (cz. 1), aby następnie przedstawić i uzasadnić moją ocenę rozprawy Pani magister Katarzyny Gołaszewskiej (cz. 2 i 3). Ponadto załączam kilka uwag uzupełniających i propozycji dotyczących poprawy tekstu przed jego opublikowaniem (cz. 4).

1. Ocena ogólna treści i układu pracy

Zarówno układ prezentowanych treści (od zagadnień ogólnych do zagadnień szczegółowych, od zagadnień teoretycznych do zagadnień praktycznych), jak i kolejność rozdziałów nie budzi zastrzeżeń. W celu weryfikacji i uzasadnienia postawionych Autorka trafnie obiera utrzymaną w nurcie badań jakościowych metodę onomazjologiczno-kognitywną wg Jäkela (2003).

Praca składa się z sześciu rozdziałów głównych (rozd. 2-7), poprzedzonych wstępem, i wieńczącego ją rozdziału 8 o charakterze podsumowującym, rozbudowanej, starannie przygotowanej, liczącej niespełna 30 stron bibliografii oraz listy pozostałych załączników.

Rozprawa podzielona została na dwie główne części: pierwszą (rozdziały 2-5) o charakterze teoretycznym oraz drugą (rozdziały 6-7) – o charakterze analityczno-badawczym. Układ pracy jest przemyślany, choć w ocenie piszącego te słowa mógłby się stać jeszcze bardziej klarowny, gdyby poszczególne rozdziały, a przynajmniej część teoretyczna pracy, wyposażone zostały w gromadzące najistotniejsze wyniki podejmowanej refleksji badawczej podsumowania i/lub wnioski, co pozwoliłoby Autorce na osiągnięcie większej spójności wyводу naukowego i ułatwiłoby czytelnikowi orientację w pracy.

Rozdział pierwszy stanowi wstęp, w którym uzasadniono wybór tematu rozprawy oraz przedstawiono przedmiot i cel badań oraz wykorzystywaną metodę badawczą. W rozdziale drugim Autorka przybliżyła zakres pojęciowy rzeczywistości określanej wyrażeniem język specjalistyczny w oparciu o poglądy L. Hoffmanna, F. Gruczy i S. Gruczy oraz Th. Roelckego, a także ukazuje główne fazy refleksji naukowej w zakresie badań języków specjalistycznych w ujęciu Th. Roelckego.

Przedmiotem rozdziału trzeciego jest przybliżenie funkcjonujących w literaturze przedmiotu ujęć dyskursu w oparciu o poglądy takich dyskursologów jak M. Foucault, M. Wengeler, J. Spitzmüller czy I. Warnke i in. oraz przybliżenie dyskursu specjalistycznego i niespecialistycznego w obszarze ekonomii i gospodarki. Poza opisem wybranych koncepcji teoretycznych, Autorka rozprawy przytacza argumenty świadczące o słuszności założeń uznanych za kluczowe dla dysertacji.

W rozdziale czwartym Autorka rozprawy zestawia różne ujęcia metafory (tradycyjne, interakcyjne, pragmatyczne oraz kognitywne), opierając się głównie na poglądach Arystotelesa, G. Lakoffa, M. Johnsona, O. Jäkela, I. A. Richarda, M. Blacka, a także formułuje własne stanowiska w paradygmacie badanego dyskursu.

W rozdziale piątym omówiono rolę i funkcje metafory w języku specjalistycznym. Rozdział szósty poświęcony został analizie metafor w badanym dyskursie otwartym. Autorka pracy opisuje tu zastosowaną przez siebie metodę badawczą, po czym przechodzi do właściwej analizy, której celem jest wykazanie cech, frekwencji oraz funkcji metafor w dyskursie o ekonomii i gospodarce w oparciu o niemieckie teksty prasowe z magazynów *Spiegel Online*, *Managermagazin* oraz *Wirtschaftswoche*. W rozdziale siódmym syntetycznie zaprezentowano i podsumowano wyniki analizy materiału korpusowego.

2. Ocena merytoryczna

Praca pod względem merytorycznym nie budzi istotnych zastrzeżeń. Materiał źródłowy dobrano i wykorzystano właściwie, z uwzględnieniem literatury obejmującej główne kierunki

badania w obszarze lingwistyki języków specjalistycznych, dyskursologii czy badań nad metaforą. Jej głównym celem jest wskazanie obecności metafory i określenie jej statusu w otwartym dyskursie ekonomicznym, rozumianym jako dyskurs funkcjonujący wśród specjalistów oraz między specjalistami a laikami. W swoich rozważaniach na temat języka w ogóle czy języka specjalistycznego Autorka opiera się na antropocentrycznej teorii języków ludzkich F. Gruczy, a także poglądach S. Gruczy oraz wiodących teoretyków niemieckich, jak L. Hoffmann, Th. Roelcke, D. Möhn czy R. Pelka. Odnosząc się do kognitywnego modelu rzeczywistości językowej Doktorantka przyjmuje, że język jest tworem ściśle powiązanim z procesami poznawczymi konkretnych jednostek, ich kulturą i wiedzą o świecie. Opierając się na tymże założeniu oraz wynikach własnej refleksji i pracy badawczej Autorka dowodzi, że metafora ma wymiar semantyczno-kognitywny i, co więcej, staje się przedmiotem świadomego, celowego działania werbalnego, przez co nabiera pragmatycznego wymiaru w użyciu językowym. W celu poparcia powyższych twierdzeń Autorka wykorzystuje w swojej pracy model analizy na metodzie onomazjologiczno-kognitywnej zaproponowany przez Jäkela (2003), co jest w pełni uzasadnione i gwarantuje Jej osiągnięcie założonych celów. Obrana metoda badawcza pozwala Autorce nie tylko szeroko naświetlić obecność metafory w dyskursie otwartym, ale także w wyniku analizy empirycznej odpowiedzieć na kluczowe pytania dotyczące funkcji metafory w języku ekonomicznym oraz celowości jej wykorzystywania w języku gospodarki.

Aby zweryfikować i uzasadnić postawione tezy Autorka obiera drogę badań jakościowych, która pozwala Jej wskazać cechy, frekwencje oraz funkcje metafor w analizowanej rzeczywistości. Przy realizacji ww. zadań Doktorantka wybiera metodę indukcyjną, w której najpierw formułuje wstępne pytania badawcze, a następnie zbiera odpowiadające im dane, po czym przystępuje do opracowania korpusu. Ten ostatni tworzą starannie wybrane przykłady metafory z tekstów prasowych o treści ekonomicznej *Spiegel Online*, *Managermagazin* oraz *Wirtschaftswoche* adresowane do menedżerów ekonomicznych, ekspertów rynku finansowego, prawników korporacyjnych oraz ogółu społeczeństwa zainteresowanego ww. problematyką. Z kolei Autorka trafnie formułuje hipotezy badawcze, które następnie (w wyniku analizy materiału badawczego) weryfikuje, opierając się na wyodrębnionych kategoriach metafor. Te ostatnie, gwoli przejrzystości wywodu, zestawia dodatkowo w tabelach, w których obok głównych kategorii metafor uwzględniono różne formy ich konceptualizacji oraz konkretne wyrażenia zaczerpnięte z korpusu.

W wyniku swoich rozważań Autorka dochodzi do cennego wniosku, że metafory przyczyniają się do konstytuowania leksemów specjalistycznych, pełnią ponadto funkcję stylistyczną, pragmatyczną i dydaktyczną.

Odnosząc się do kwestii jakości i ścisłości wywodu naukowego wypada zauważyć, że Autorka na ogół starannie dobiera i referuje teorie wpisujące się w nurt podjętych badań, przyjmuje trafne rozwiązania terminologiczne, stosunkowo rzadko jednak uzasadnia przyjmowane poglądy, jeszcze rzadziej polemizuje z nimi. W niektórych kluczowych obszarach, jak badania nad metaforą w Polsce i za granicą, cechuje ją szczególna dociekliwość, która dowodzi o umiejętności wnikliwej analizy wyników refleksji innych językoznawców. Wyrazem tego są rozbudowane uwagi o charakterze eksplikatywnym i pojedyncze próby zajmowania własnego stanowiska, jak np. w sprawie tekstów specjalistycznych w ujęciu Gläser (str.46).

Część praktyczną cechuje przemyślany i przejrzysty układ, a także duża precyzja w sposobie prowadzenia badań, jak i interpretacji oraz opracowaniu ich rezultatów, która znajduje swój wyraz w opisie i udanych wizualizacjach tych ostatnich (głównie w postaci diagramów i nieco mniej przejrzystych tabel, zob. pkt 4). Można stwierdzić, że Autorka nie tylko dokładnie planuje kolejne kroki badawcze, ale także konsekwentnie je realizuje, starannie dokumentując jednocześnie uzyskiwane wyniki, co świadczy o dobrym opanowaniu techniki prowadzenia badań i pisania pracy i dobrze rokuje dla dalszego rozwoju naukowego w kierunku kształtowania umiejętności samodzielnej pracy naukowej.

Przechodząc do omówienia nieco słabszych stron recenzowanej pracy w omawianym aspekcie wypada zwrócić uwagę na nie zawsze jednoznaczne używanie terminów: np. terminologia, język (str. 15), idiolekt (str. 31) czy niekiedy bezkrytyczne przyjmowanie poglądów autorów, których stanowiska budzą kontrowersje, jak np. ww. podział wertykalny języków specjalistycznych (por. np. krytyczne uwagi na ten temat S. Grucza 2013: 34 n.). W pracy zdarzają się także pojedyncze niedociągnięcia językowe, głównie nieostre stwierdzenia, podkreślone i skomentowane przez piszącego te słowa w otrzymanym manuskrypcie, wynikające zapewne przede wszystkim z nie zawsze do końca przemyślanej pozycji własnej Autorki rozprawy wobec nieprecyzyjnych stwierdzeń innych autorów czy chęci skupienia się na sprawach najistotniejszych, bliskich głównemu tematowi pracy. Warty rozważenia byłoby ponadto wprowadzenie, zwłaszcza w części teoretycznej, krótkich uzasadniających wybór wykorzystywanych źródeł wprowadzeń i podsumowań, odnoszących się do najważniejszych poglądów przyjmowanych przez Autorkę pracy, przez co Jej wywód stałby się bardziej jednoznaczny i uporządkowany.

3. Ocena formalnej strony pracy

Podział treści recenzowanej pracy został dobrze przemyślany, co znajduje swoje odzwierciedlenie w jej układzie, w tym we właściwej kolejności rozdziałów, także kompletność też nie budzi zastrzeżeń.

Autorka nie ustrzegła się pewnych drobnych niedociągnięć formalnych, jak np. brak informacji o przejmowanych fragmentach literatury przedmiotu (głównie w odniesieniu do zakresów pojęciowych wyrażen metaforycznych czy ich elementów) oraz pojedynczych błędów językowych, głównie gramatycznych i ortograficznych (przeważnie literówek), rzadziej stylistycznych czy interpunkcyjnych, których liczba w większości przypadków jest niewielka i nie ma wpływu na ogólną ocenę pracy.

Wykaz przykładów niedociągnięć formalnych tego typu został umieszczony na końcu recenzji, pozostałe zaobserwowane przeze mnie błędy zostały dodatkowo wyróżnione w otrzymanym manuskrypcie i przekazane Autorce pracy.

4. Uwagi uzupełniające i propozycje dotyczące poprawy tekstu przed jego opublikowaniem

Przed opublikowaniem tekstu rozprawy proponuję rozważyć i uwzględnić następujące aspekty:

- głębsze umotywowanie wyboru wykorzystywanych teorii językoznawczych (np. antropocentrycznej teorii języków ludzkich F. Gruczy),
- wprowadzenie wstępnego wyjaśnienia dot. odsyłaczy do aneksu gromadzącego przykłady metafor (np. na str. 100),
- dopracowanie czytelności schematów (np. schemat 8 na str. 46) i fragmentów tabeli poprzez ich osadzenie (np. str. 166, 170, 171, 172 itd.),
- wskazanie w treści pracy nazwisk autorów, do których poglądów Autorka pracy nawiązuje (np. A. Kubacki, P. Szerszeń)
- wprowadzenie większej spójności syntaktycznej w wybranych fragmentach pracy (np. na str. 128)
- wykazanie w spisie bibliografii pozycji cytowanych w tekście głównym rozprawy (Hundt 2015), przyp. 1
- podanie daty dostępu przy linkach w odsyłaczach (np. str. 162).

Przed opublikowaniem pracy zalecam rozważenie ww. sugestii i/lub propozycji pozostałych uzupełnień oraz poprawienie pojedynczych błędów językowych, głównie ortograficznych

i gramatycznych czy niewielkich uchybień edytorskich, zaznaczonych przez piszącego te słowa w dostarczonym manuskrypcie.

Na zakończenie stwierdzam, że oceniana rozprawa prezentuje wysoki poziom merytoryczny, jest wartościowa, spójna i napisana nienaganną niemiecką. Autorka wykazała się bardzo dobrą znajomością zagadnienia, umiejętnością przeprowadzania wnikliwej analizy i bardzo starannej prezentacji jej wyników.

Obok ww. walorów naukowych praca może stanowić istotną pomoc w zajęciach dydaktycznych z analizy dyskursu specjalistycznego czy kontrastywnej analizy tekstów specjalistycznych.

Reasumując pragnę z pełnym przekonaniem stwierdzić, że przedłożona mi do oceny praca w pełni spełnia określone w stosownej ustawie warunki stawiane pracom doktorskim. Dlatego bez zastrzeżeń opowiadam się za dopuszczeniem Pani mgr Katarzyny Gołaszewskiej do kolejnych etapów przewodu doktorskiego na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Warszawa 20.11.2019

/dr hab. Paweł Szerszeń/